

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

แผนงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความตระหนักร่วมถึงคุณค่าและแนวทางการพัฒนาความรู้การจัดการป่าชุมชน โดยการใช้หลักการจัดการความรู้ ที่สั่งสมและปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทางสังคม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อความพยายามบรรลุจุดหมายดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงกำหนดแผนงานการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาเอกสารและการพัฒนาเครื่องมือ

1.1 การศึกษาเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1.2 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ : เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายวิธี ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสังเกต การศึกษาภาคสนาม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสอบถาม การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการจัดเวทีเรียนรู้ ทั้งนี้จะกำหนดเพียงเค้าโครง หากแต่จะหารายละเอียดร่วมกับชุมชน

2. การดำเนินการวิจัย เป็นระยะของการวิจัย (Research Phase) เป็นการร่วมกับชุมชนในการศึกษาชุมชนและพิจารณาดำเนินงาน

2.1 ระยะก่อนทำการวิจัย (Pre – Research Phase) เป็นการเตรียมชุมชนเพื่อให้มีความพร้อมในการวิจัยและสร้างความคุ้นเคยไว้วางใจระหว่างกัน ประกอบด้วย

2.1.1 การสร้างสัมพันธ์ภาพ การสำรวจ การศึกษา การเข้าสู่ชุมชน การเตรียมคนและเตรียมเครือข่าย

2.1.2 สัมภาษณ์ชุมชนด้านสภาพพื้นที่ป่าชุมชน

2.2 ระยะเวลาจัดทำแผน (Planning Phase) เป็นการร่วมตัดสินใจวางแผนกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วย

2.2.1 จัดเวทีเรียนรู้ครั้งที่ 1 เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจกำหนดบทบาทระหว่างนักวิจัยกับแกนนำชุมชนและทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่า

2.2.2 จัดเวทีครั้งที่ 2 เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของป่าชุมชน

2.2.3 จัดเวทีครั้งที่ 4 เพื่อวิเคราะห์สภาพการจัดการจัดการป่าชุมชน

2.3 ระยะเวลากำหนดแผนงาน : การเสนอทางเลือกและสร้างแผนปฏิบัติงานระดับชุมชนเพื่อบรรลุเป้าหมาย

2.3.1 การจัดเวทีครั้งที่ 4 เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพกลไกการจัดการป่าชุมชน

2.3.2 การจัดเวทีครั้งที่ 5 เพื่อวิเคราะห์แนวทางเสริมสร้างกลไกการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.3.3 การจัดเวทีครั้งที่ 6 เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และแผนงานการพัฒนาการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.4 ระยะการนำไปปฏิบัติ (Implementation Phase)

2.4.1 การจัดเวทีครั้งที่ 7 เพื่อหนุนเสริมโครงการเสริมสร้างกลไกการจัดการป่าชุมชน

2.4.2 การจัดเวทีครั้งที่ 8 เพื่อบอกเล่าเรื่องป่าสู่เยาวชน

2.4.3 การจัดเวทีครั้งที่ 9 เพื่อหนุนเสริมกิจกรรมเยาวชน

2.4.3 การจัดเวทีครั้งที่ 10 เพื่อทบทวนและก่อรูปเครือข่ายป่าชุมชน

2.4.4 การจัดเวทีครั้งที่ 11 เพื่อหนุนเสริมกิจกรรมเครือข่ายป่าชุมชน

2.5 ระยะติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and Evaluation Phase) โดยการจัดเวทีเรียนรู้ นำเสนอผลการวิจัยเพื่อให้ชุมชนได้ตรวจสอบ

2.5.1 จัดเวทีครั้งที่ 12 เพื่อสรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสรุปความรู้การจัดการป่าชุมชนร่วมกันระหว่างผู้วิจัย และแกนนำชุมชน ในประเด็น การแสวงหาความรู้ วิธีการสร้างและใช้ความรู้ เครื่องมือเทคโนโลยีที่ใช้ การพัฒนาศักยภาพคณะทำงาน ผลการจัดการความรู้

กิจกรรมการวิจัย

สรุปขั้นตอนแผนปฏิบัติการ (Action plan) ในการดำเนินการวิจัยตลอดโครงการ

กิจกรรม	ขั้นตอนและวิธีการ	ผู้ร่วมกระบวนการวิจัย	สถานที่และระยะเวลา	ผลที่ได้รับและตัวชี้วัด
ก. ระยะเตรียมการก่อนการวิจัย				
1. ประชุมในกลุ่มนักวิจัยเพื่อตกลงทำความเข้าใจร่วมกันในบทบาทหน้าที่ของกลุ่มผู้ทำวิจัย	1. จัดประชุมหารือระหว่างนักวิจัย	นักวิจัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช. เชียงใหม่ ตุลาคม 2551	ได้เข้าใจในโครงการวิจัย โดยมีเอกสารรายงานการประชุมเป็นหลักฐาน
2. ประชุม หรือเกี่ยวกับสภาพพื้นที่เพื่อวางแผนการเก็บข้อมูลภาคสนาม	1. จัดประชุมหารือระหว่างนักวิจัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. เก็บข้อมูลบันทึกการประชุม 3. สรุปประเด็นปัญหา	กรรมการวิจัยซึ่งประกอบด้วย 1. นักวิจัย 2. นักวิจัยร่วมซึ่งเป็นแกนนำในพื้นที่	พื้นที่ ต. แม่โป่ง ตุลาคม 2551	ได้แนวคิดและสภาพปัญหาของพื้นที่ตำบลแม่โป่ง
3. วางแผนการดำเนินงานวิจัย	1. จัดประชุมหารือระหว่างนักวิจัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. เก็บข้อมูล 3. บันทึกการประชุม 4. สรุปประเด็นปัญหา	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต.แม่โป่ง พฤศจิกายน 2551	ได้แนวปฏิบัติในการดำเนินการ
4. สสำรวจสภาพความรู้ในการจัดการป่าชุมชนตำบลแม่โป่ง	1. ศึกษาจากข้อมูลจากเอกสารและสำรวจภาคสนาม	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต. แม่โป่ง พฤศจิกายน 2551-กรกฎาคม 2552	ทราบถึงบริบทชุมชนของสภาพพื้นที่ที่ทำการศึกษา

ข. ระยะจัดทำแผน				
5. การจัดเวทีเรียนรู้เพื่อชี้แจงกำหนดบทบาทร่วมและบทบาทความสัมพันธ์คนกับป่า	สร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน และสำรวจ ภาวศนามลงพื้นที่และเก็บข้อมูลรูปแบบวิธีการจัดการป่าชุมชน	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต.แม่โป่ง พุศิจิกายน 2551-กรกฎาคม 2552	ได้ทราบถึงข้อมูล ประสพการณ์ในการจัดการป่าชุมชน
6.การจัดเวทีเรียนรู้เพื่อวิเคราะห์สภาพการจัดการป่าชุมชน	ทำการวิเคราะห์ สภาพการจัดการป่าชุมชน	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต.แม่โป่ง พุศิจิกายน 2551-กรกฎาคม 2552	ได้ข้อมูลสภาพการจัดการป่าและกลไกการจัดการป่าชุมชน
7.การจัดเวทีเรียนรู้เพื่อวิเคราะห์และประเมินกลไกการจัดการป่าชุมชน	ทำการวิเคราะห์ ศักยภาพกลไกการจัดการป่าชุมชน	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต.แม่โป่ง สิงหาคม 2552	ได้ข้อมูล ศักยภาพกลไกการจัดการป่าชุมชน
8 การจัดเวทีเรียนรู้เพื่อวิเคราะห์แนวทางเสริมสร้างกลไกการจัดการป่าชุมชน	ทำการวิเคราะห์ แนวทางเสริมกลไกในการจัดการป่าชุมชน	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต.แม่โป่ง กันยายน 2552	ได้เครื่องมือในการจัดการป่าชุมชนที่มีประสิทธิภาพ
ค. ระยะกำหนดแผน				
9. การจัดเวทีเรียนรู้เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์/เป้าหมายและแผนงานการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนารักษาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน	ทำการกำหนด แผนงานในการพัฒนาด้านกลไกการจัดการป่าชุมชน	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต. แม่โป่ง ตุลาคม 2552	ได้วิสัยทัศน์และแผนงานป่าชุมชน
ง. ระยะนำแผนปฏิบัติ				
9. การจัดเวทีหนุนเสริมกลไกการจัดการป่าชุมชน	การนำเสนอโครงการเสริมสร้างกลไก การจัดการป่าชุมชน	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต.แม่โป่ง สิงหาคม - พุศิจิกายน 2552	ได้กิจกรรมเสริมกลไกจัดการป่าชุมชน 3 โครงการ

10. การจัดเวทีหนุนเสริมการเรียนรู้สู่เยาวชน	การถ่ายทอดเรื่องราวป่าชุมชนสู่เยาวชนและวิเคราะห์บทบาทเยาวชน	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต.แม่โป่ง ธันวาคม 2552	ได้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม 30 คน
11. การจัดเวทีหนุนเสริมกิจกรรมการจัดการป่าของเยาวชน	การจัดเวทีนำเสนอโครงการเสริมสร้างกลไกการจัดการป่าชุมชนแก่เยาวชน	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต.แม่โป่ง มกราคม 2553	ได้กิจกรรมกลุ่มเยาวชน
12. การจัดเวทีเครือข่ายการเรียนรู้กลุ่มเครือข่ายป่าชุมชน	การสร้างเครือข่ายกลุ่มป่าชุมชน	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต.แม่โป่ง กุมภาพันธ์ 2553	ได้แผนงานเครือข่าย
13. การจัดเวทีหนุนเสริมกิจกรรมเครือข่ายป่าชุมชน	การนำเสนอโครงการเครือข่ายป่าชุมชน	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต.แม่โป่ง มีนาคม 2553	ได้กิจกรรมเครือข่าย
จ. ระยะติดตามและประเมินผล				
13. ประเมินผลโครงการวิจัยระยะสุดท้าย	เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต.แม่โป่ง เมษายน 2553	ได้ข้อสรุปแนวคิดแนวปฏิบัติ และวัดความสัมฤทธิ์ผลของโครงการวิจัย
14. การจัดเวทีสรุปบทเรียนเพื่อนำเสนอความรู้สู่ชุมชน	จัดเวทีให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้วิพากษ์พร้อมเสนอความเห็นต่อการดำเนินโครงการ	นักวิจัยและนักวิจัยร่วมจากชุมชน	พื้นที่ ต.แม่โป่ง พฤษภาคม - มิถุนายน 2553	ได้บทเรียนการเสริมสร้างกลไกการจัดการป่าชุมชน

15. การรายงานผล แนวทางเสริมกลไก จัดการป่าชุมชนเพื่อ การพัฒนา รักษา สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน	นำเสนอผลการวิจัย แก่สาธารณชนและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	กรรมการวิจัย	มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย กรกฎาคม 2553	ได้รายงานฉบับ สมบูรณ์เพื่อส่ง สภาวิจัย แห่งชาติและ รายงาน ผลกระทบ สิ่งแวดล้อมที่ เกิดขึ้นกับ หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องหาก ตรวจพบ ผลกระทบเพื่อ หาทางแก้ไข
--	---	--------------	--	---

สถานที่ดำเนินการวิจัย

ชุมชน หมู่ 1 – 8 ต.แม่โป่ง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่

เครื่องมือและการรวบรวมข้อมูล

ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคือ แกนนำชาวบ้านในพื้นที่หมู่ที่ 1, 2, และ 3 ตำบลแม่โป่ง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มพระสงฆ์ ผู้สูงอายุ ตัวแทนเยาวชน คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลคณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน ครู นักวิชาการ นักพัฒนาหรือตัวแทนข้าราชการในพื้นที่ โดยใช้เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต ประเด็นการสนทนากลุ่ม การจัดเวทีเรียนรู้ สมุดบันทึกภาคสนาม อุปกรณ์บันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพเคลื่อนไหวและกล้องถ่ายรูป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้รับมาตรวจสอบกับคำถาม วิตุประสงค์และกรอบคิดการวิจัย จากนั้นจึงจะจัดทำหมวดหมู่ของข้อมูล พร้อมทั้งนำเสนอในลักษณะของการอธิบายเชิงพรรณนา และจัดทำรายงานการวิจัย โดยการนำเสนอแก่กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมการวิจัยเพื่อร่วมอภิปรายเพิ่มเติม จนกระทั่งได้ข้อมูลที่เหมาะสมจึงจะจัดทำเอกสารรายงานเพื่อเผยแพร่

